

УДК 373.5.046

ОСОБЛИВОСТІ ПРОГРАМОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВПЕВНЕНОСТІ В СОБІ В СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ГРУПОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Сіренко Алла Євгенівна

м.Черкаси

Здійснено аналіз навчально-методичного комплексу та навчально-виховної роботи ДНЗ у контексті розвитку в старших дошкільників впевненості в собі у груповій діяльності. Акцентовано увагу на тому, що проаналізовані програми не в повній мірі забезпечують формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку. Виокремлено існуючі авторські програми, які сприяють формуванню впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтована доцільність розробки та впровадження в практику роботи дошкільних навчальних закладів експериментальної програми "Формуємо впевнену особистість дошкільника".

Ключові слова: впевненість у собі, дошкільний вік, групова діяльність, дошкільні навчальні заклади, програмово-методичне забезпечення, авторські програми, експериментальна програма

Політичні та соціально-економічні перетворення на сучасному етапі розвитку Української держави поставили нові завдання як перед освітньою системою в цілому, так і безпосередньо перед дошкільною освітою, оскільки саме їй належить провідна роль у формуванні всебічно розвиненої та гармонійної особистості дитини, її культурних цінностей, зростанні життєздатності та впевненості в собі.

Проблема формування впевненості в собі в старших дошкільників у груповій діяльності – важлива складова дошкільної освіти. Зважаючи на міждисциплінарний характер поняття впевненості в собі як соціального та психолого-педагогічного феномену, його вивчають представники філософії, соціології, педагогіки, психології, культурології тощо. Проте вивчення рівня впевненості в собі у старших дошкільників спонукає до висновку, що формування цієї характеристики у дітей 5-7 років під час навчально-виховного процесу дошкільних закладів відбувається стихійно, не цілеспрямовано і не систематично.

Тому ефективне вирішення завдань дошкільної освіти, зокрема формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку в груповій взаємодії, вимагає активного впровадження в освітню систему інноваційних технологій, педагогічних систем та їх моделей, концепцій, теорій і методик.

Аналіз ступеня опрацювання окресленої проблеми засвідчив, що питання розвитку дошкільної педагогічної освіти, упровадження в навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів новітніх форм та методів щодо розвитку особистості дитини постає об'єктом студіювання багатьох дослідників у галузі навчання та виховання (І. Бех, Н. Бібік, Н. Гавриш, О. Дибіна, О. Кононко та ін.).

На підставі всебічного осмислення наукових джерел та аналізу нормативно-правових документів констатовано, що в дослідженнях, присвячених формуванню та розвитку особистості стар-

ших дошкільників під час навчально-виховного процесу в ДНЗ, бракує уваги до проблеми формування у них впевненості в собі та відображення цієї інтегративної якості в навчально-методичній та програмовій базі дошкільної освіти.

Мета статті полягає в аналізі існуючого навчального та програмово-методичного забезпечення дошкільних навчальних закладів та авторських програм щодо формування впевненості в собі у старших дошкільників в груповій діяльності.

Історія та теорія педагогічної науки свідчить про те, що навчально-виховний процес у дошкільних навчальних закладах може будуватися на різних основах, мати різні цілі і засоби їх досягнення, що знаходить своє відображення як у різноманітності форм конкретних педагогічних дій і відносин, так і в безлічі практичних педагогічних систем, концепцій, теорій, технологій і методик.

Першооснову будь-якого процесу навчання та виховання становить нормативне та програмово-методичне забезпечення, основні положення яких допомагають раціонально та компетентно вирішувати основні освітні завдання. Становлення та розвиток сучасної дошкільної освіти відбувається на основі впровадження провідних державних документів, а саме: „Базового компонента дошкільної освіти” (2012 р.), Законів України „Про дошкільну освіту” (2001 р.), „Про охорону дитинства” (2002 р.), „Національної доктрини розвитку освіти” (2002 р.), „Концепції дошкільного виховання в Україні” (1993 р.), а також в інших державних нормативних документах: Державної національної програми „Освіта” („Україна XXI століття”) (1993 р.), Державній програмі „Діти України”, „Державній цільовій соціальній програмі розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року” (2011 р.).

У контексті порушеної проблеми дослідницьке зацікавлення становить чинне програмове забезпечення, а саме: „Дитина в дошкільні роки”, „Українське дошкільня”, „Впевнений старт”, „Дитина”, „Соняшник”. Коротко проаналізуємо ці програми у контексті питання формування впевненості в собі у дітей старшого дошкільного віку у груповій діяльності.

Навчальна програма „Дитина в дошкільні роки” засвідчує її спрямованість на цінності та інтереси дитини, урахування вікових особливостей, збереження дитячої субкультури, прискорення дитячого розвитку тощо. Метою програми є озброєння дитини наукою життя; формування базисних характеристик; забезпечення можливості «єдиного старту» для дітей шестирічного віку; створення єдиного освітнього середовища, що сприяє перспективності, наступності та спадкоємності між дошкільним навчальним закладом і початковою школою [1]. Аналізуючи програму „Дитина в дошкільні роки” у контексті дослідження зауважимо, що незважаючи на її повноту, проблема формування впевненості дошкільника в собі майже не представлена.

Програма розвитку дитини дошкільного віку „Українське до-

шкілля" полягає у розширенні змістового компоненту освітньої роботи з дітьми та спрямована на розкриття етнічних, історичних та соціокультурних особливостей України як держави. У програмі акцентовано увагу на мовленнєвий розвиток дитини старшого дошкільного віку, формування життєвої компетенції дитини, спрямування її на творчість і самореалізацію [7]. Представлена програма є ґрунтовною та соціально важливою, однак її спрямованість сконцентрована більш на розвиток культурно-історичних цінностей та надбавь українського народу.

Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт" націлює педагогів і батьків на особистісний розвиток дітей, акцентує увагу на ігровій діяльності. Програма спрямована на розвиток уявлення дитини про природу та оточуючий світ, вдосконалення вміння використовувати здобуті уявлення для подальшого розширення особистого досвіду, створювати сприятливі умови для підвищення самостійності, вправлення в соціальній компетентності, налагодженні доброзичливих взаємин з людьми різного віку та стати, виконання певних соціальних ролей тощо [8]. Аналіз представленої програми є важливим для нашого дослідження, оскільки її змістове наповнення пропонує комплексну роботу як з батьківським колективом, так із педагогами щодо підвищення їхньої професійної компетентності та майстерності. Цінним у програмі, на нашу думку, є наголос на створенні сприятливих умов щодо розвитку особистості дошкільника, його світогляду, спрямованість на базові якості особистості, як-то: самостійність, працелюбність, людяність, справедливість, відповідальність. Саме ці характеристики дитини є показниками впевненості у собі особистості.

Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років "Дитина" є ґрунтовною та ретельно розробленою до сучасних вимог дошкільної освіти. Її основними положеннями передбачено забезпечення діяльності педагогічного колективу через практичне представлення програмового змісту роботи з дітьми в різних аспектах. Завданнями програми є: розвиток особистості дитини; формування базисних характеристик; створення єдиного освітнього середовища, що сприяє перспективності, наступності та спадкоємності між дошкільним навчальним закладом і початковою школою [2]. Окреслена програма також є цікавою в контексті розвитку впевненості дитини в собі у груповій діяльності, оскільки в ній наголошено, що розвиток особистості дитини не може бути повноцінним без колективної та групової діяльності. Окремий акцент робиться на вагомості компетентнісного, інтегративного підходів у розвитку дошкільника, що також важливо у контексті нашого дослідження.

На актуальності й значущості формування та розвитку всебічно розвиненої особистості дитини наголошено в Комплексній програмі розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку "Соняшник". Проаналізована нами програма пропонує педагогічну модель особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів до розвитку, навчання та виховання особистості дитини як майбутньої успішної та щасливої людини, у якій необхідно сформулювати розумні потреби, виховати добре серце, культивувати духовні цінності, розвивати обдарування, розум, здібності. Основне завдання програми – закласти основи здоров'я, фізичний, духовний, моральний, естетичний, емоційний та інтелектуальний розвиток особистості дошкільника, що є необхідним фундаментом для формування впевненої в собі людини [3]. Однак, впевненість, як інтегративна характеристика дошкільника, не розглядається як необхідна умова для формування життєво-компетентної особистості.

Таким чином, у результаті аналізу вище зазначених програм зроблено висновок про необхідність розроблення навчально-методичної бази для формування у старших дошкільників впевненості в собі у груповій діяльності.

Наступним кроком у вивченні питання формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку в груповій діяльності та окреслення цього напрямку в навчально-методичному забезпеченні був аналіз стану досліджуваної проблеми в дошкільних навчальних закладах та вивчення планів навчально-виховної діяльності вихователів і практичних психологів з метою виявлення рівня, на якому розглядається вищезазначене питання.

Користуючись отриманими даними, ми можемо констатувати, що плани пишуться традиційно, питання стосовно формування в дітей старшого дошкільного віку впевненості в собі розкриваються недостатньо, хоча 42,7 % вихователів відповіли в анкетах, що вони планують роботу із старшими дошкільниками з формування впевненості в собі.

У більшості випадків розглядаються загальні теми, у яких питання емоційного стану дитини, розвитку процесів самопізнання і самоусвідомлення розкривається позитивно. Однак, майже не висвітлюються теми, що стосуються набуття операційних умінь бути самостійними, впевненими в собі, здатними до об'єктивної самооцінки та наполегливими у подоланні перешкод. Надзвичайно рідко плануються дидактичні ігри і вправи на закріплення знань про особливості впевненої людини, колектив, вирішення проблемних та конфліктних ситуацій. Зовсім не зафіксована групова робота з дітьми щодо формування впевненості в собі. У планах навчально-виховної роботи раз на тиждень планується, але не плануються заходи на означену тематику як підсумок вивченої теми або блоку тем. У роботі з батьками не вказано перелік питань, які стосуються забезпечення наступності у змісті та методах виховання дітей, вироблення оптимістичної стратегії їхнього розвитку тощо. Отже, аналіз планів навчально-виховної роботи показав відсутність чіткої системи в плануванні та здійсненні роботи з формування впевненості в собі у дітей старшого дошкільного віку у груповій діяльності.

Вивчення проблеми формування впевненості в собі у дітей старшого дошкільного віку на сучасному етапі розвитку науки дещо активізувалося. Прогресивні наукові ідеї з навчання та виховання дошкільника, які відображені в навчально-методичних посібниках, авторських програмах, елективних навчальних курсах, стали надбанням сучасної педагогічної практики і, навпаки, творчі здобутки сучасних педагогів-практиків є тим емпіричним матеріалом, що сприяє поетапному руху наукової думки.

З огляду на це значний емпіричний матеріал для нашого дослідження містить авторська програма "Я розкриваю себе" (автор М. Мішечкіна) [5], особливостями якої є залучення дітей старшого дошкільного віку до процесу самопізнання, починаючи з дошкільного закладу та продовжуючи в початковій школі. Зміст програми гнучко інтегрується з різними видами діяльності дітей. Програма включає три блоки: "Думки про себе" (когнітивний компонент), "Ставлення до себе" (емоційно-ціннісний компонент), "Мої вчинки та дії" (діяльнісний компонент).

Змістовним у цій програмі, на нашу думку, є блок "Думки про себе", який передбачає охоплення виховними впливами (бесіди, розв'язування проблемних ситуацій, ігри, вправи, читання та слухання літературних творів, аналіз учинків і поведінки казкових героїв, створення ситуацій успіху, інсценівки, включення досліджуваних у різні види продуктивної діяльності) дітей, залучення до експерименту. Завдання цього блоку спрямовані на формування в дітей свідомого й відповідального прийняття самостійного рішення в ускладнених ситуаціях, оптимістичного ставлення до труднощів, довіри власному досвіду.

Зміст блоку "Ставлення до себе" спрямований на підтримку позитивного емоційного стану дошкільників, на розвиток позитивних тенденцій у процесах самопізнання й самоусвідомлення, вироблення позитивного образу "Я". Практичну значущість цього блоку містили, розроблені автором, бесіди; методи безумовного, безоціночного прийняття дитини; позитивного спонукання до діяльності та спілкування; передчуття радості. Така практична робота полягала в активізації інтересу старшого дошкільника до себе, внутрішнього світу, концентрації уваги на власних зовнішніх і внутрішніх особливостях, зокрема імені, зовнішності, можливостях, особливостях ставлень до інших людей.

Розроблені завдання блоку "Мої вчинки та дії" сприяють активній участі старших дошкільників у процесах самопізнання та самостворення власного образу. Завдання цього блоку полягають у пошуку причин тієї чи іншої поведінки, розвитку вмінь самостійно регулювати власні дії, запобігати небажаним поведінковим проявам. З цією метою в умовах дитячого закладу використовувались моделювання проблемних ситуацій, ігри, інсценівки ("Заїка-вихваляйка", "Заєць та їжак"), у ході розв'язання, програвання

та обговорення яких спільно з дітьми вироблялися способи впевненої поведінки.

З метою розвитку соціальної впевненості в собі дітей старшого дошкільного віку, розуміння ними своїх особливостей і можливостей у спілкуванні з однолітками М. Михайленко розробила авторську програму у вигляді системи соціоігрових занять з елементами тренінгових вправ "У згоді зі світом і собою" [6]. Пропоновані автором заняття мають практичну значущість, оскільки вони реалізуються через ігрову діяльність дітей, створення комфортного психологічного клімату й сприятливого предметно-розвивального середовища. Підбір соціоігрових занять для дітей старшого дошкільного віку стимулює процес соціалізації дошкільника та сприяє розвитку соціальної впевненості дитини та профілактиці соціально невпевненої поведінки й пов'язаних з нею психоемоційних проблем.

Вивчення та аналіз програмово-методичного забезпечення дошкільної освіти, досвіду навчально-виховної діяльності дошкільних навчальних закладів, авторських програм з питання формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного

віку дали підстави для розробки та впровадження в навчально-виховний процес закладів дошкільної освіти експериментальної програми "Формуємо впевнену особистість дошкільника". Ця програма є однією з оригінальних курсів у системі дошкільної освіти, основним завданням якої постає ознайомлення дітей із позитивними аспектами впевненості в собі шляхом залучення дітей до ігрової діяльності та гурткової роботи; формування в дітей старшого дошкільного віку навичок спілкування в різних життєвих ситуаціях, уміння звільнятися від соціального страху в спілкуванні з оточуючими; навчання способам внутрішнього самоконтролю і стримування, зняття негативних імпульсів, виявлення власних емоцій; формування ініціативності, самостійності, організованості в процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо дійти висновку про недостатність розробки та висвітлення питання формування впевненості в собі в дітей старшого дошкільного віку в груповій діяльності в програмово-методичному забезпеченні дошкільних навчальних закладів. Це підсилює увагу науковців та практиків до апробування нових методик у системі дошкільної освіти.

Література та джерела

1. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / автор. колектив; керівник К. Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПРС» ЛТД, 2011. – 188 с.
2. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк, К. І. Волинець; наук. кер.: О. В. Проскура, Л. П. Кочина, В. У. Кузьменко, Н. В. Кудикіна; авт. кол.: Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богінч, Н. І. Богданець-Білокаленко, С. А. Васильєва, М. С. Вашуленко [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головноупр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – 3-є вид., доопр. та доп. – Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. – 492 с.
3. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» / Л. В. Калуська. – Тернопіль: Мандрівець, 2014. – 144 с.
4. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості / Олена Леонтівна Кононко – К., 1998. – 255 с.
5. Мішечкіна М. Є. Характеристика основних підходів у вивченні впевненості в собі / Марина Євгенівна Мішечкіна // Наук. вісн. Бердян. держ. пед. ун-ту. Гуманітарні науки. – 2008. – № 1. – С. 97–103.
6. Михайленко М. У згоді зі світом і з собою. Розвиток соціальної впевненості дітей старшого дошкільного віку / Марина Михайленко // Психолог. – 2008. – №3(291). – Вкладка. – С.1–32.
7. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.
8. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 104 с.

Осуществлен анализ учебно-методического комплекса и учебно-воспитательной работы дошкольных учреждений в контексте развития у старших дошкольников уверенности в себе в групповой деятельности. Акцентировано внимание на том, что анализируемые программы не в полной мере обеспечивают формирование уверенности в себе в детей старшего дошкольного возраста. Выделены существующие авторские программы, которые способствуют формированию уверенности в себе у детей старшего дошкольного возраста. Обоснована целесообразность разработки и внедрения в практику работы дошкольных учебных заведений экспериментальной программы "Формируем уверенную личность дошкольника".

Ключевые слова: уверенность в себе, дошкольный возраст, групповая деятельность, дошкольные учебные учреждения, программно-методическое обеспечение, авторские программы, экспериментальная программа

The analysis of complex teaching and educational work has been conducted in the context of the kindergarten in high-fives confidence in group activities. We have focused on the fact that the analyzed programme is not fully secure for the development of self-confidence in preschool children. The author has determined Copyright existing programmes that promote the formation of self-confidence in preschool children. The expediency of development and implementation in practice of pre-schools pilot program "Forming a confident personality preschooler" has been grounded.

Key words: self-confidence, preschool age, group activities, pre-school educational institutions, programmatic and methodological support, original programs, the pilot program